

Lausunto

06.03.2026

Asia: VN/37863/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleisenä huomiona Amnesty toteaa, että esitysluonnoksessa esitetään useita erityyppisiä lakimuutoksia eri lakeihin, eivätkä monet niistä vaikuta olevan yhteydessä toisiinsa millään kiinteällä tavalla. Ei ole selvää, miksi juuri nämä erilaiset lakimuutokset eri lakeihin esitetään samassa esitysluonnoksessa. Esitysluonnoksen ”eräiden muiden lakien” muuttamista koskevaan osioon sisältyy perus- ja ihmisoikeuksien kannalta merkityksellisiä muutosesityksiä, joista ei saa lainkaan käsitystä esitysluonnoksen nimen perusteella. Hallituksen esitysten laatimisohjeden mukaan, mikäli esityksellä muutetaan useita lakeja, niin esitykselle voidaan antaa sen sisältöä kuvaava yleisnimi. Tämä toki edellyttää, että lakimuutokset ovat kiinteässä suhteessa toisiinsa.

Kuntoutuslakiin ehdotetut muutokset

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että nuoren kuntoutusraha lakkautetaan ja kohderyhmä siirretään tarkennettuna ammatillisen kuntoutuksen ja kuntoutusrahan kohderyhmäksi. Harkinnanvarainen kuntoutusavustus lakkautettaisiin.

Esitysluonnoksen mukaan muutokset ovat osa yleistukiudistusta, jossa ”[y]hteen perusturvaetuuteen siirrytään vaiheittain tukien määräytymisperusteita yhdistämällä valtion talouden nykytila huomioiden”. Toistaiseksi yhdistäminen on pääasiassa merkinnyt tuensaajien näkökulmasta tukien tason alenemista, kun eri etuuksista on esimerkiksi poistettu lapsikorotuksia, korotusosia ja suojaosia. Myös kuntoutusetuuksiin, erityisesti nuoren kuntoutusrahaan, on tehty kuluvalle vaalikaudella heikennyksiä. Näiden heikennysten vuoksi, Kelan toimeenpanokäytännössä nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen kohderyhmät ovat muuttuneet suurelta osin päällekkäisiksi. Esitysluonnoksen sanoin ”nuoren kuntoutusrahaan aiemmin liittyneet positiivisen erityiskohtelun elementit ovat poistuneet” tai pikemminkin poistettu.

Vaikka heikennykset ovat vähentäneet nuoren kuntoutusrahan sisältyneitä positiivisen erityiskohtelun elementtejä, tarkoittaisi nuoren kuntoutusrahan lakkauttaminen joillekin nuorille edelleen heikennystä nykytilanteeseen verrattuna. Nuoren kuntoutusrahan lakkauttaminen merkitsisi osalla nuorista kuntoutusrahan ulkopuolelle jäämistä, esimerkiksi mikäli he eivät täytä ammatillisen kuntoutuksen työelämätavoitetta tai mikäli he saisivat nuoren kuntoutusrahaa nuorten työpajatoiminnan ajalta.

VAMMAISVAIKUTUKSET

Kelan mukaan mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt ovat suurin sairauspääryhmä nuoren kuntoutusrahaa. Nuoren kuntoutusrahaa saavat myös vammaiset nuoret. Vuonna 2024, lähes kolmasosa nuoren kuntoutusrahaa saaneista sai myös vammaisetuutta (Lähde: Kelan tietotarjotin, <https://tietotarjotin.fi/tietopaketti/543229/tietopaketti-nuoren-kuntoutusraha>).

Esitysluonnokseen sisältyy vammaisvaikutusten arviointi. Arvioinnin mukaan nuoren kuntoutusrahan lakkautus voisi tarkoittaa heikennystä pienelle joukolle vammaisia henkilöitä. Heikennyksen arvioidaan kohdistuvan arviolta enimmillään muutamaa kymmeneen henkilöön. Amnesty painottaa, että näiden nuorten vammaisten henkilöiden pääsy korvaavien etuuksien ja palveluiden piiriin on turvattava.

YHDENVERTAISUUS- JA SUKUPUOLIVAIKUTUKSET

Vuonna 2024 nuoren kuntoutusrahaa sai 14 900 ihmistä, joista 54 prosenttia oli naisia. Esitetyillä muutoksilla on siten hieman suurempi vaikutus naisiin. Esitysluonnoksen sukupuolivaikutusten arviointi on hyvin niukka. Siinä lähinnä todetaan, että ehdotuksella ei arvioida olevan erityisiä vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon, koska etuus oikeus säilyisi valtaosalla nykyistä vastaavana ammatillisen kuntoutuksen lakiperusteen alla.

Esitysluonnoksessa arvioidaan, että kuntoutusrahaoikeuden lakkauttaminen työpajatoiminnassa olevilta ja maksullisia opintoja suorittavilta nuorilta olisi yhdenvertaisuutta koskeva heikennys, kun etuus oikeus poistuisi ja asiakkaat joutuisivat hakeutumaan muiden etuuksien piiriin toimeentulonsa turvaamiseksi. Esitysluonnoksen mukaan työttömyysturvamenot ja toimeentulotukimenot voisivat muutosten myötä kasvaa vähäisessä määrin, kun henkilöt hakeutuisivat jatkossa erityisesti näille etuuksille toimeentulonsa turvaamiseksi. Asiakkaiden polku kuntoutukseen, opintoihin ja työelämään voi vaikeutua tai pitkittyä.

Yhdenvertaisuus- ja sukupuolivaikutuksia olisi syytä arvioida tarkemmin niiden osalta, joiden palveluihin pääsy ja etuuksien saanti vaikeutuisi tai pitkittyisi esitettävien muutosten vuoksi. Ei ole

riittävää todeta, että nuorten tulisi hakeutua korvaavien palveluiden ja toisten etuuksien piiriin, sillä kyseessä ovat monilta osin marginalisoidussa ja syrjinnälle alttiissa asemassa olevat nuoret, joiden oikeuksien toteutuminen ja syrjäytymisen ehkäisy edellyttävät julkisen vallan toimijoilta aktiivisia toimia.

Asiavirheen korjaamista koskevien säännösten muuttaminen sekä sairausvakuutuslakiin ehdotetut uudet säännökset

Asiavirheen korjaamista koskevaa sääntelyä etuuslaeissa ehdotetaan muutettavaksi siten, että Kela voisi jatkossa korjata asiavirheen asianosaisen vahingoksi ilman asianosaisen suostumusta, jos virhe on ilmeinen ja se on aiheutunut henkilön omasta menettelystä. Jos kyse olisi tilanteesta, jossa asiaan on tullut sellaista uutta selvitystä, joka voi olennaisesti vaikuttaa päätökseen, sovellettaisiin voimassa olevaa sääntelyä etuuslaeissa. Ehdotus ei koskisi kuitenkaan toimeentulotukilakia.

Esitetyt muutokset muuttaisivat etuuspäätösten korjaamisen menettelyä. Muutoksilla poistettaisiin asiakkaan oikeussuojakeino, jossa ilmeisen asiavirheen korjaaminen asiakkaan vahingoksi edellyttää joko asiakkaan suostumusta tai päätöksen poistamisen hakemista sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnalta. Asiakkaalla ei olisi mahdollisuutta tulla kuulluksi asiassa ennen sen ratkaisemista.

Amnesty katsoo, että asiakkaalla tulee olla oikeus tulla kuulluksi tilanteissa, jossa asiavirhe saatettaisiin korjata hänen vahingokseen, jotta hän voi antaa oman selvityksensä käsittelyä varten. Kuten oikeuskanslerin esitysluonnosta koskevassa lausunnossa (OKV/216/21/2026) todetaan, ”asianosaisen oma selvitys asiassa voi olla ratkaiseva arvioitaessa sitä, onko virhe ollut sillä tavalla ilmeinen tai aiheutunut asianosaisen omasta menettelystä, että päätöksen korjaamista asianosaisen vahingoksi koskevat edellytykset täyttyvät. Kuulemisessa on kysymys tältä osin asiakkaan keskeisestä oikeussuojakeinosta, jonka merkitystä tulisi avata esityksessä laajemmin”.

Työttömyysetuuden sovittelua koskevan säännöksen muuttaminen

-

Sato Mariko
Amnesty International Suomen osasto